

Telegraphie en posten in den oorlog van 1870—1871.

F. F. STEENACKERS, Les télégraphes et les postes pendant la guerre de 1870—1871. Paris, CHARPENTIER. 1883.

De inleiding van genoemd werk van den directeur der telegraphie en posten, tot dit ambt geroepen door GAMBETTA, die op 10 October 1870 het voorzitterschap aanvaardde van de Delegation van het Gouvernement voor de nationale verdediging, treedt in uitvoerige beschouwingen omtrent de samenstelling der Delegation, de persoonlijke eigenschappen en hoedanigheden der leden, en bevat eene rechtvaardiging van de handelingen van den Schrijver, voor zooverre die bij verhooren, gehouden door de na den oorlog ingestelde commissie van enquête, door eenige met name genoemde personen in een z. i. minder juist daglicht waren gesteld.

Reeds op 13 September was de Heer STEENACKERS als directeur der telegraphie, naar aanleiding van het oprukken der Duitsche legers, op last van de regeering naar Tours vertrokken.

De stemming in Tours was zeer gedrukt, en het is begrijpelijk dat de weinig krachtige Delegation, in die tijden van nood voor het land, geen onverdeelde sympathie vond.

Tot overmaat van ongeluk werden de verbindingen met Parijs den 27sten September geheel verbroken; de Pruisen hadden de kabel, die in der haast in Engeland aangekocht en in de eerste dagen van die maand gelegd was in de Seine tot verbinding van Parijs met de departementen, ontdekt en opgehaald om die ten eigen nutte aan te wenden.

De tijd van handelen voor de Delegation kwam met het optreden van GAMBETTA; de Heer STEENACKERS gewaagt met alle waardeering van diens optreden; toen eerst, vermeldt hij, konden allen, die bezielde waren met goeden wil, hunne krachten ten nutte van het bedreigde land ten volle aan wenden.

In het tijdvak van 13 September—10 October had men intusschen niet geheel stilgezeten; de verschillende takken van dienst waren ingericht, de telegraphie, de postduivendienst en de dienst der ballons waren geregeld, de organisatie van den militairen telegraafdienst ontworpen.

De Heer LIBON, door het gouvernement belast met den postdienst in de departementen, hoewel beziel met goede bedoelingen, scheen niet geheel doordrongen te zijn van het buitengewone van den toestand, en voerde de administratie in dezen tijd van oorlog met dezelfde kalmte en breedvoerigheid als in tijd van vrede.

Bij zijn optreden liet GAMBETTA zich onmiddellijk inlichten door den Heer STEENACKERS omtrent den stand der aangelegenheden van de telegraphie, en reeds den 12den October werden bij besluit van de delegatie de telegraafdienst en posterijen vereenigd en de Heer STEENACKERS benoemd tot directeur-generaal van beide diensten.

De considerans van het besluit was eenvoudig en bondig; het besluit was gegrond op de hulp, die beide takken van dienst elkander wederkeerig konden bewijzen en op de daarmede, in vele gevallen, te verkrijgen bespoediging van de middelen van communicatie op alle deelen van het grondgebied der Republiek.

Het besluit werd met ingenomenheid ontvangen; de bediening der posterijen liet in den laatsten tijd te wenschen over. De dagbladen »Moniteur» en »Siècle» bevatten waardeerende artikelen omtrent den opgetreden algemeenen directeur.

Merkwaardig is de beschouwing van laatstgenoemd blad, waaraan het volgende ontleend wordt:

»In deze zaak hebben wij nog veel te leeren van onze naburen. Zwitserland en België, waar de organisatie als model geldt, bezitten reeds lang de vereeniging van posterijen en telegraphie. Te Bern behooren deze takken van dienst onder één ministerie; beide bevinden zich onder één dak. Te Brussel is de toestand nog beter en zijn deze beide administratiën niet alleen met elkander vereenigd, zij zijn ook vereenigd met de administratie der spoorwegen, die bijna alle door den Staat geëxploiteerd worden.»

Een der eerste zaken, die geregeld werden, toen de Heer STEENACKERS met de Delegatie zich te Tours vestigde, was het instellen van eene communicatie tusschen Parijs, Tours en tusschengelegen plaatsen, ten einde de delegatie op de hoogte te houden van de bewegingen van den vijand. Daartoe werden de, op 4 concentrische cirkels met Parijs als middelpunt, tusschen deze hoofdstad en Tours gelegen plaatsen vereenigd door militaire observatieposten, die 2, 3 en 4-maal daags en 's nachts speciale berichten zonden naar Tours, over het voorgevallene in het rayon, waarin zij werkzaam waren. Den 18den September was deze dienst in werking getreden; de telegraafdienst was bij besluit van 15 September wegens de oorlogstoestanden, in de departementen aan die zijde van Parijs gelegen opgeschort.

De directie der observatieposten van het departement Eure-et-Loire werd den 8sten November opgedragen aan den Heer FRIBOURG.

Te Nogent-le-Rotrou werd het centraal bureau ingericht, dat de verschil-

lende observatieposten te Thiron, Authon, La Loupe, le Theil, Bretoncelles, Senonches, enz. vereenigde.

De eerste bezetting van Nogent door de Pruisen had plaats den 22sten 's morgens bij het aanbreken van den dag; deze bezetting was evenwel van korten duur, den 6den December konden de draden hersteld worden. De dienst werd weder ingericht te Nogent, Thiron, Authon en La Loupe, niettegenstaande het onophoudelijk doortrekken der Duitsche troepen.

Van den 13den werkte de telegraaf te midden der vijandelijke troepen; bijna elken dag en dikwijls meermalen daags trokken Duitsche detachementen door Nogent. De Heer FRIBOURG onderhield de communicatie met Le Mans; hoorde men de paarden aankomen, dan werd in der haast het toestel uitgeschakeld en opgeborgen en de vijandelijke patrouilles en detachementen draafden voorbij het gesloten telegraafkantoor, ziende, dat de draden afgesneden voor de deur hingen, zonder te vermoeden, dat de communicatie in het verborgen onderhouden werd door fijne electriche geleiddraden.

Tweemaal daags 's morgens en 's middags, werden de ingekomen berichten van de verschillende observatieposten te Nogent verzameld en onmiddellijk overgebracht naar het Gouvernement voor de verdediging.

Den 22sten December liet de Heer FRIBOURG, bij de nadering van 6000 man vijandelijke troepen, zijn personeel op Le Mans verzamelen; zijne toestellen werden aan het stedelijk bestuur toevertrouwd, waar zij als physische instrumenten in veiligheid waren, en zelve ondernam hij (voorzien van een pas als professeur de mathématiques) eene gevaarlijke verkenning in de richting van Chartres, dewijl tegenstrijdige berichten waren ingekomen omtrent eene aanzienlijke samentrekking van Duitsche troepen.

Werkelijk heeft hij, na eigen waarneming, het samentrekken van troepen op Parijs gemeld, de troepen van den Groot-Hertog van Mecklenburg en van Generaal WITTICH, ten getale van 25.000 man.

Inmiddels nam de Heer FRIBOURG de gelegenheid waar om de verbindingen van den vijand af te snijden; in den nacht van 23 December leidde hij de Duitsche lijn, die Chartres met Versailles vereenigt, af. Uit aanwijzingen is later gebleken, dat de onderbreking niet minder dan drie dagen aanhield; de opsporing was moeilijk, doordien de dunne electriche geleiddraad weg-gewerkt was in een scheur van den telegraafpaal.

Den 7den Januari werd de dienst, tengevolge van de definitieve bezetting door de Duitschers, in het departement van Eure-et-Loire opgeheven, en den 12den, na den slag bij Le Mans, de dienst in het departement la Sarthe evenzeer.

De directie van de militaire observatieposten der departementen Seine-et-Marne en Loiret was toevertrouwd aan den Inspecteur FROTIN. In den nacht voorafgaande aan den slag bij Beaune-la Rolande heeft deze, op last van Generaal BILLOT, commandant van het 18de korps, in tegenwoordigheid van den vijand de lijn van Montargis-Ladon geheel hersteld. Voor dit feit

werd de Heer FROTIN, bij besluit van 8 December 1870, benoemd tot Ridder van het Legioen van Eer.

Inmiddels werd de telegraafdienst bij de korpsen uitgebreid; de plannen door den Directeur-Generaal dienaangaande uitgewerkt, werden door den President der Delegatie goedgekeurd en de uitvoering daarvan spoedig aangevangen.

Het materieel was evenwel niet zoo gemakkelijk verkregen, draden voor de veldtelegraaf in voldoende hoeveelheid waren niet aanwezig. De depots der genie waren ledig, al het militaire telegraafmaterieel was op bevel van Generaal LEBOEUF naar Metz overgebracht. Ten spoedigste werden thans de Inspecteurs ABEL GUYOT en BERTHOT naar het buitenland gezonden, de eerste naar Londen om geleiddraad aan te koopen, de laatste naar Bern om veldtoestellen in voldoende hoeveelheid te verkrijgen.

Met Engeland ging de zaak niet moeilijk, de kabels werden aangekocht en op de gewone wijze in Frankrijk gebracht; het Zwitsersche gouvernement daarentegen weigerde de toestellen over de grenzen te doen gaan, daar deze beschouwd werden als krijgswerktuigen; door smokkelaars werden zij toen met groote moeite overgebracht.

Burgervoertuigen werden vervolgens gerequireerd en ingericht tot stationwagens.

In de behoefte aan personeel werd voorzien door een besluit van de Delegatie van het Gouvernement voor de nationale verdediging, gedateerd 15 October, waarbij een gedeelte van het telegraafpersoneel ter beschikking werd gesteld van de militaire autoriteit, terwijl de gelijkstelling van de graden der beambten met die van het leger bij hetzelfde besluit geregeld werd.

Op dienzelfden datum werd een besluit genomen door den Heer STEENACKERS, waarbij de correspondentie tusschen de verschillende deelen van het grondgebied der republiek met buitengewone vervoermiddelen werd opgedragen aan den Heer GODEAUX, die evenwel reeds den 23sten October werd vervangen door den Heer FEILLET; deze behield het ambt tot na de capitulatie van Parijs.

Het besluit van 15 October, regelende den telegraafdienst bij de legerkorpsen, werd den 2den November gevolgd door een besluit, waarbij bepaald werd, dat het personeel van de telegraphie beschouwd zou worden als deel uitmakende van het leger, en als zoodanig voorzien zou worden van uniform.

De Heer STEENACKERS had dezen maatregel voorgesteld, teneinde het personeel veilig te kunnen uitzenden bij de verschillende verrichtingen, die te velde geëischt werden, en hen te vrijwaren voor de gevolgen van als spion gevat te worden.

Het valt niet te ontkennen, dat in velerlei opzicht het geheel inrichten van een zoodanigen telegraafdienst te velde op militairen voet den eenigen waarborg geeft voor eene behoorlijke en veilige uitvoering van den dienst.

Tot de buitengewone middelen van vervoer, waarvan ingevolge besluit van 15 October, bij de correspondentie tusschen de verschillende deelen van het grondgebied der republiek gebruik werd gemaakt, behoort de postduivendienst.

Het denkbeeld om postduiven te gebruiken ten dienste van de correspondentie met het belegerde Parijs schijnt het eerst gerezen te zijn bij den Heer SÉGALAS, die eene hoeveelheid duiven verzamelde in den toren van het Hôtel der administratie der telegraphie, rue de Grenelle—Saint Martin. Men schijnt de postduiven aanvankelijk gebezigd te hebben, om de behouden aankomst van luchtballons uit Parijs te berichten; eerst later werden op voorstel van den directeur der telegraphie en posterijen maatregelen genomen, ten einde de duiven, die met luchtballons buiten Parijs gebracht waren, op de snelste wijze naar Tours te brengen en ter beschikking te stellen van de Delegatie.

Den 4den November nam de Delegatie te Tours het volgende besluit:

De Delegatie van het Gouvernement voor de Nationale verdediging:

Overwegende, dat sedert de insluiting van Parijs door de zorgen der telegraphie en posterijen, door middel van ballons uit Parijs en van postduiven uit Tours eene bijzondere wijze van correspondentie tusschen deze plaatsen is tot stand gebracht, die de gewone, tijdelijk opgeschorte middelen van correspondentie moet vervangen;

Overwegende, dat deze tak van dienst, tot dusverre alleen gebezigd door en ten nutte van het gouvernement, thans in zooverre gevestigd is, dat daarvan ook door particulieren voor hunne correspondentie met de hoofdstad kan worden gebruik gemaakt, zonder evenwel een volmaakt regelmatig bediening te waarborgen;

Overwegende, dat deze buitengewone correspondentie wegens hare kostbaarheid, en tengevolge van het ruim gebruik ten behoeve der nationale verdediging, slechts toelaat, dat daarvan door het publiek binnen beperkte grenzen en tegen betrekkelijk hooge kosten gebruik kan worden gemaakt;

Besluit op voorstel van den directeur der telegraphie en posterijen, te bepalen:

Art. 1. Het is aan ieder ingezetene van de Republiek vergund te correspondeeren met de hoofdstad door middel van de postduiven van de administratie der telegraphie en posterijen, tegen een vast tarief van 50 centimes per woord, bij vooruitbetaling te voldoen en binnen de grenzen door den directeur-generaal vast te stellen.

Art. 2. De door middel van dezen dienst over te brengen dépêches zullen worden aangenomen aan de telegraaf- en postkantoren, door de administratie aan te wijzen, en worden overgebracht naar de plaats van vertrek der postduiven door de post of door de telegraaf, wanneer de eischen van den algemeenen dienst zulks toelaten.

Geene kosten zullen in rekening worden gebracht voor het overbrengen door de post of telegraaf, noch ook voor de bezorging binnen Parijs.

Art. 3. De staat stelt zich voor deze bijzondere correspondentie in geen deele verantwoordelijk; betaalde gelden worden niet teruggegeven.

Art. 4. De directeur-generaal der telegraphie en posterijen is belast met de uitvoering van dit besluit.

Tours, 4 November 1870.

(get.) LÉON GAMBETTA, FOURICHON,
CRÉMIEUX, GLAIS-BIZOIN.

Voor het Gouvernement,

De directeur-generaal der telegraphie en posterijen,

(get.) F. STEENACKERS.

Een besluit tot uitvoering werd nog denzelfden dag door den directeur-generaal uitgegeven, waaraan nog het volgende wordt ontleend:

Art. 2. De dépêches moeten gesteld zijn in de Fransche taal, duidelijk en zonder eenige overeengekomen teekens of cijfers. Zij mogen slechts bevatten mededeelingen van particulier belang, met geheele uitsluiting van eenige aanwijzing of bespreking van politieke of oorlogszaken.

Art. 6. De administratie der telegraphie en posterijen verzamelt alle in den loop van den dag ingekomen dépêches en doet deze toekomen aan den directeur-generaal der telegraphie en posterijen te Tours, met de aanwijzing »postduivendienst.»

Art. 9. De te Tours verzamelde dépêches zullen naar Parijs worden gezonden, naarmate de administratie over middelen van correspondentie zal kunnen beschikken.

Art. 11. Dit besluit treedt in werking aanvangende den 8sten van de loopende maand.

Bij besluit van 25 November werd ingesteld een speciale dienst met kaarten, waarop alleen de woorden »ja" of »neen" mochten voorkomen, waarvoor een uniformtarief werd vastgesteld van fr. 1, te voldoen bij vooruitbetaling.

Postbewijzen tot fr. 300 werden eveneens toegelaten tegen betaling van het gewone tarief en fr. 3 daarenboven.

Tengevolge van den goeden gang en de uitbreiding van den dienst kon den 8sten Januari 1871 het tarief voor de particuliere berichten verminderd worden tot 20 centimes per woord.

Hoe deze tak van dienst werkte wordt duidelijk uit eene openbare kennisgeving van den volgenden inhoud:

Kennisgeving.

De directeur-generaal der telegraphie en posterijen heeft het voorrecht ter kennis te brengen, dat van 40 zendingen particuliere berichten, sedert de invoering van dezen dienst aan postduiven toevertrouwd, thans 32 te Parijs zijn aangekomen.

De dépêches, die Parijs nog niet bereikten, zullen morgen weder verzonden worden.

3 December 1870.

De directeur-generaal der telegraphie en posterijen

(get.) F. STEENACKERS.

Le Moniteur van 27 November bevatte aangaande den postduivendienst een artikel, waarin uit het Parijsche dagblad *le Gaulois* o. m. werd aangehaald:

»Wij geven onze lezers de details van de organisatie van dezen dienst.

Te Tours worden alle telegrammen uit de departementen gezonden, verzameld door ze, zonder iets aan den vorm te veranderen, te drukken in den vorm van de kolommen van een dagblad; zij worden vervolgens, op zoo klein mogelijke schaal gefotografeerd en deze photographieën door middel van postduiven naar Parijs overgebracht, waar de berichten telegraphisch aan de geadresseerden worden verzonden.

Deze wijze van werken werd den 8sten November het eerst in toepassing gebracht; den 14den ontving de administratie het eerste nummer van dit soort gefotografeerd telegraphisch journaal, met zeer duidelijke letter gedrukt, en leesbaar met behulp van een sterke loupe. Bij den Heer MAME, in het bezit van genoegzaam uitgebreide werkplaatsen om dit werk uit te voeren, werden de bladen samengesteld, waarvan de photographie werd genomen.

Het eerste nummer, ter oppervlakte van 12 vierkante cM., bevat 226 particuliere berichten, maar zooals licht te voorzien was, heeft het publiek er spoedig iets op gevonden om van dit gering aantal berichten meer te profiteren. Families, die dezelfde stad bewonen, en verwanten of vrienden te Parijs bezitten, hebben zich ongezoekt vereenigd tot het zenden van gemeenschappelijke berichten, zoodat de 250 depêches in werkelijkheid nieuws brachten van 1000 families.

Onze particuliere berichten uit Parijs per ballon overgebracht, vermelden dat verscheidene berichten, door ons sedert het oplaten van de eerste duif verzonden, hun adres hebben bereikt.

Het is niet twijfelachtig, dat eenige dezer boodschappers verdwalen of gevangen kunnen worden, maar de ondervinding leert, dat de meeste tot nu uitstekende facteurs geweest zijn, zonder waarborg van het gouvernement, wel te verstaan, hoewel voor meerdere zekerheid dezelfde nummers aan verscheidene duiven worden meegegeven."

Het historisch overzicht van dezen dienst wordt besloten met het geven van een besluit van 23 Januari, tot bescherming van de postduiven. Hierin wordt straf bedreigd aan ieder, die jacht gemaakt heeft op duiven, onverschillig van welke soort, of zulks getracht heeft te doen.

Indien bewezen is, dat de verdachte wist, dat de duif depêches droeg, wordt de straf verzwaaard.

Op de aanwijzing staat een premie van 50—100 francs, te betalen door den veroordeelde.

Wegens den loop der gebeurtenissen werd den 1sten Februari de correspondentie met postduiven opgeheven.

Een rapport van den Heer DE LAFOLLYE, van 17 Juli 1871, uitgebracht aan den directeur-generaal, bevat alle bijzonderheden omtrent het photographisch en administratief gedeelte van den postduivendienst.

In den aanvang werden de berichten op dun papier geschreven.

Door den scheikundige BARRESWILL te Tours werd het eerst het denkbeeld geopperd de berichten photographisch te verkleinen en ze daarna zonder vrees voor fouten bijeen te voegen.

Den 4den November werd voor het eerst het papier aan beide zijden gefotografeerd; de toestellen, waarvan de Heeren BLAISE en TERPEREAU te Bordeaux zich bedienden, waren objectieven Steinheil met diaphragma, de wijze van werken volgens de natte methode.

Tegen midden November kwamen uit Parijs met den ballon »Niepce» de photograaf DAGRON en de ingenieur FERNIQUE, met opdracht van de regering te Clermont-Ferrand een photo-microscopischen dienst in te richten.

Tot den overgang van de Delegatie van Tours naar Bordeaux op 11 December bleef men de oude methode volgen; daarna ging men volgens de methode DAGRON als volgt te werk:

Na het drukken der berichten, en wanneer een voldoende aantal bladen bijeengevoegd waren, verdeelde men deze in platen van 9 tot 16 bladen, naar gelang de meer of mindere correctheid der afdrukken, en fotografeerde men de geheele platen op een met collodium droog geprepareerde glasplaat. Van de cliché nam men positieven op bijzonder geprepareerd papier volgens een procédé, dat een geheim bleef van den Heer DAGRON; de afmetingen waren 36 tot 38 millimeter breedte bij ongeveer 6 centimeter hoogte. Een ganzeveer met 12 van deze blaadjes bevatte circa 30.000 depêches, eene bladzijde van 3 kolommen bevatte nl. 200 depêches, negen tot zestien bladzijden op ééne plaat bevatten alzoo 1800 tot 3200, dus gemiddeld 2500 depêches, voor 12 blaadjes komt men derhalve tot 30.000 depêches.

Gedurende de staking van de gewone correspondentie met Parijs heeft het aantal particuliere berichten, aan postduiven toevertrouwd, bedragen 95.581 en de opbrengst fr. 432.524; mandaten werden overgemaakt tot een bedrag van fr. 190.000. Van de 95.000 verzonden depêches zijn 60.000 door postduiven te Parijs aangebracht. Toen de wapenstilstand geteekend was, zijn bovendien alle berichten in druk aan de Parijsche administratie verzonden; hiermede was de geschiedenis van den postduivendienst geëindigd.

Na de geheele insluiting van Parijs zocht men naar middelen tot correspondentie, om het Gouvernement in het Hôtel de Ville in verbinding te stellen met de Delegatie te Tours; onder die middelen behoorden ook de boden.

Tal van lieden, met de meest verschillende beweegredenen, meldden zich hiertoe aan, de een uit zuivere vaderlandsliefde, de ander belust op avontuur, een derde tuk op eene ruime belooning. Uit den aard der zaak is het duidelijk, dat het succes meestentijds niet belangrijk was.

De wijze, waarop de boodschappers de hun toevertrouwde depêches verborgen, waren talrijk: in de schoenzolen, de klep van een pet, een knoop van een jas, de zoom van een pantalon, een kraag, en de ijzeren punt van

een wandelstok, een sigaar of pijp, een pakje sigarettenpapier; op een of meer blaadjes schreef men de dépêche met onzichtbare inkt.

Voorts in de balein van een parapluie, een tandenstoker, of wel in een valsche tand, een sleutel om piano's te stemmen, het heft van een zakmes, een stuk van 2 sous, holle sleutels, in een kleinen naaldenkoker, dien men in gevaarlijke oogenblikken verborg in... den anus, een ivoren balletje ter grootte van een hazelnoot, dat bij dreigend gevaar werd ingeslikt.

Al deze kunstgrepen werden evenwel gemakkelijk door den vijand ontdekt. De boden, die zich vóór de Pruisische voorposten vertoonden, werden aangehouden en voor een officier gebracht. Na eene uitvoerige ondervraging werd de gevangene geheel ontkleed en al zijn kleeding nauwkeurig onderzocht, den man zelf onderzocht men van het hoofd tot de voeten. Daarna werden de kleederen teruggegeven; had de gevangene iets te beweren, dan ontving hij nog eenige klappen daarbij.

Bleef men nog argwaan koesteren, dan werd een purgatief en een lavement voorgeschreven en wachtte men de gevolgen daarvan af, die zich niet lang lieten wachten.

Na een achttal dagen, waarin de gevangene natuurlijk niet te veel eten kreeg, werd hij vervolgens buiten de liniën gebracht. Men kan aannemen, dat door de Delegatie een 200-tal boden werden gebezigd; slechts weinigen bereikten Parijs, het grootste aantal moest onverrichter zake terugkeeren.

In een rapport van een der boden wordt nog melding gemaakt van een middel, dat de vijand bezigde om het doorsluipen van de postenketen tegen te gaan, daarin bestaande dat op 20 centimeter boven den grond een ijzerdraad werd gespannen, vooral 's nachts viel daarover een ieder, die onbekend was met deze afsluiting, en de linie wilde passeeren, waardoor de aandacht der schildwachten daarheen werd geleid; eene schelinrichting daarbij aangebracht kon tevens een alarmsein geven.

Onder de middelen om met het belegerde Parijs te correspondeeren wordt melding gemaakt van een voorstel van zekeren CASTILLON SAINT-VICTOR. Deze heer kwam tegen het einde van September bij den directeur-generaal der telegraphie en posterijen met de volgende uitvinding.

Een bal met een middellijn van 40 à 50 centimeter, gemaakt van zink of leder, omgeven door caoutchouc, zou de dépêches moeten bevatten; deze werd vervolgens met ballast bezwaard om den gewilden graad van drijfvermogen te verkrijgen. Wanneer nu het punt van vertrek bekend was en Parijs als punt van aankomst aangenomen, werd een uurwerk naar den vermoedelijken duur van de reis geregeld. De bal volgde den stroom op zekere diepte en op den vastgestelden tijd werd door het uurwerk een mechanisme in beweging gebracht, waardoor een vlaggetje uit de bal te voorschijn kwam, dat de aandacht moest trekken van hen, die zijn komst verwachtten.

De uitvinding werd niet in toepassing gebracht, omdat te verwachten was, dat de ballen door de Duitschers, die in Seine en Marne dichte afsluitingen hadden aangebracht, toch zouden worden opgevangen.

Bij besluit van de Delegatie van 20 December werd evenwel een beproeving bevolen met een dergelijk systeem met drijvende ballen volgens ROBERT.

Daar evenwel geen der ballen Parijs bereikte, werd deze methode van correspondentie niet verder in toepassing gebracht.

Volledigheidshalve wordt nog melding gemaakt van de honden, die men evenzeer dienstbaar wilde maken aan den dienst der correspondentie.

De ballon le général Faidherbe, den 13den Januari van Parijs vertrokken, daalde neder te Saint-Aoit (Gironde). Zij voerde met zich den Heer HUREL met 5 herdershonden, die bestemd waren om de Duitsche liniën door te trekken. Halsbanden werden gemaakt, en daarin de berichten geborgen; de honden werden zoo nabij mogelijk bij Parijs gebracht en losgelaten. Er is evenwel geen enkele aangekomen, mede te verklaren uit de moeilijkheden, die ook postduiven en boden bij het stooten op de vijandelijke liniën ondervonden.

De dienst der ballons heeft zeker niet het minst bijgedragen tot het onderhouden van de gemeenschap van Parijs met de departementen. Zij vormden den grondslag bovendien van den dienst met postduiven.

Gedurende het beleg zijn uit Parijs opgestegen 65 ballons, waarvan 47 uitgerust werden door de administratie der posterijen, 7 door de administratie der telegraphie, 1 door het departement van onderwijs, 1 door het departement van openbare werken en 9 door particulieren. Deze ballons voerden mede 164 personen, 381 postduiven, 5 honden, allerlei soorten van toestellen en werktuigen, dynamiet en een gewicht van 10.675 KG. aan dépêches.

Aangaande het opstijgen der ballons moet nog worden opgemerkt, dat aanvankelijk de opstijgingen plaats vonden bij dag. De ballon »le général Ulrich" den 18den November opgestegen, was de eerste die van de duisternis gebruik maakte; zij vertrok des avonds ten 11 uur 15 minuten. Genoemde ballon had een voorspoedige reis en daalde den volgenden morgen te 8 uur zonder ongeval te Luzarches, departement Seine-et-Oise neder.

De ballon »l'Archimède" den 21sten November ten 4 uur 's morgens opgestegen, kwam ten 6 uur 40 minuten in Castenraaij, provincie Limburg (Nederland) behouden neder.

Een avontuurlijke reis maakte de ballon »la Ville d'Orléans", die den 24sten November des avonds ten 11 uur 40 minuten opgestegen, den volgenden dag ten 2 uur 25 minuten ten Noorden van Christiania te Noorwegen nederdaalde.

Later is men er meer toe overgegaan de ballons in de vroege ochtenduren op te laten stijgen; men verkreeg daarmee het voordeel, dat nog in de duisternis de vijandelijke liniën werden overgetrokken, doch daarna de plaats en tijd van nederdalen meer in de hand bleef.

Ook het oplaten van ballons buiten Parijs, ten einde deze in de richting van de hoofdstad te doen trekken, werd beproefd. Was het in de eerste plaats de bedoeling op deze wijze direct in Parijs te komen, anderzijds

trachtte men, zoo de ballon maar in de nabijheid kwam, meegevoerde post-duiven los te laten, die te Parijs te huis behoorden en derhalve dragers van dépêches konden zijn, of wel men wilde zakken met brieven uit de ballons laten vallen. De opstijgingen van de Heeren TISSANDIER, tot dit doel ondernomen, hadden evenwel niet het minste succes.

De opstijgingen in ballons captifs, van waaruit de waarnemingen telegraphisch bericht werden, waren een hulpmiddel, dat tot het onderhouden van de correspondentie evenzeer kon bijdragen; deze dienst behoort evenwel meer te huis bij de militaire verkenning.

Eigenaardig is dat het gouvernement de bemanning der luchtballons in hoofdzaak vond onder het personeel der marine, en merkwaardig is de conclusie van den directeur-generaal der telegraphie en posterijen omtrent de bruikbaarheid van deze zeelieden. Van de 65 ballons werden 18 bestuurd door luchtvaarders van beroep; 17 door amateurs en 30 door zeelieden; van deze laatste zijn slechts een 2-tal ongelukkig geweest: »le Niepce" had bij de landing met groote moeilijkheden te kampen; »le Jacquard" is waarschijnlijk vergaan op de Engelsche kust.

Aan het slot van het aan het hoofd van dit opstel genoemde werk wordt o. m. nog eene bespreking gehouden aangaande het oorlogsrecht ten opzichte van verongelukte luchtballons. Wanneer een luchtballon toevallig in handen viel van de Duitschers, was het in den beginne zeer de vraag of niet de luchtvaarders eenvoudig als spionnen beschouwd en als zoodanig onmiddellijk ter dood veroordeeld zouden worden.

De Heer ORTOLAN, professeur de droit international te Parijs, komt tegen deze zienswijze met kracht op in een lezing over dit onderwerp, waaromtrent *le Siècle* het volgende vermeldt:

»De Heer ORTOLAN beschouwt het verongelukken van een luchtballon als de schipbreuk in vijandelijk water. Hij meent, dat de verongelukten in de lucht niet anders behandeld behooren te worden als schipbreukelingen.

Geen volk kan beweren op de zee eenig recht te bezitten van heerscher, wetgever of rechter ten opzichte van andere volken. Wel nu! is het niet evenzoo, en meer nog dan te water, in de lucht?

En nog, veronderstel dat een schip tracht de linie van insluiting (blokade-linie) te verbreken, en bij deze poging in handen van den vijand valt; wat zal dan de straf zijn volgens het algemeen aangenomen maritiem recht? Wanneer het een onzijdig schip is, alleen de verbeurdverklaring van lading en schip; is het een vijandelijk vaartuig, bovendien het beschouwen als krijgsgevangene van de bemanning."

Deze rechtsgeleerde beweert vervolgens, dat het verongelukken van een luchtballon te beschouwen is als schipbreuk en dat in zulk geval meerdere voorbeelden te noemen zijn, dat de vijand van deze toevalligheid geen gebruik wenschte te maken.

Het kan hier wellicht eene plaats vinden te vermelden hoe de Geheim-

hofraad L. SCHNEIDER in de postduivenvereniging »Cypria» te Berlijn (1), als zijne meening verkondigde, dat de luchtvaarders uit den aard der zaak wel degelijk spionnen waren, en dat zij alleen door het verongelukken der ballons niet in staat waren, hun spionneeren schadelijk voor den vijand te maken, terwijl hetzelfde voorkomt bij iederen spion, die gevat wordt, vóór hij zijn opdracht volvoerd heeft.

Men zag evenwel, hoezeer de Feld-Polizei-Director Dr. STUBER zich voor bestraffing als spion verklaarde, wegens het geheel nieuwe van de zaak, van de toepassing der krijgswetten af, en voerde de luchtvaarders alleen als krijgsgevangene in eene Duitsche vesting.

Hiermede, meent de Heer SCHNEIDER, is een precedent gesteld ook voor de bezitters van postduiven, die, zonder machtiging van de militaire overheid, van duiven gebruik maken tot het verzenden van berichten. Het komt er op aan zich in het vervolg voor schade ook te dezen opzichte te vrijwaren, en daar alle mogendheden tegenwoordig militaire postduivenstations bezitten, moet men er zich ook nu reeds op toeleggen zich tegen deze nieuwe correspondentiemiddelen te wapenen.

Het verdient aanbeveling, reeds onmiddellijk na het intreden van den toestand van beleg voor eene vesting bekend te maken, dat niemand het recht heeft eene duif op te vangen of te behouden, die het kenmerk van postduif draagt of op eenige wijze van teekens of cijfers voorzien is.

Ieder bezitter van een duivenslag zal vreemde duiven, die op zijn hok neerstrijken, aan de militaire autoriteit moeten afleveren; deze alleen moet van alle ingekomen berichten kennis dragen, zij alleen zal ook kunnen beoordeelen of aan een bericht waarde zal zijn te hechten, dan wel of het bericht moet beschouwd worden als te zijn valsch. Toezicht vanwege de overheid op particuliere duiventillen zal in dezen toestand noodzakelijk zijn.

Bij den Heer SCHNEIDER heeft de bedoeling voorgezeten er op te wijzen dat men allerwege zich bezighoudt met de nieuwere middelen van correspondentie tijdens oorlog en beleg, doch deze in hoofdzaak uit het oogpunt van offensief bestudeert, terwijl men er toch wel degelijk op bedacht moet zijn, zich ook rekenschap te geven van het defensief, d. w. z. hoe men zich zal moeten verdedigen tegen de voordeelen, die de tegenpartij uit het bezit van ballons en postduiven zal trekken.

Het werk van den directeur der telegraphie en posterijen vermeldt tot in bijzonderheden alles wat betrekking heeft op dien tak van dienst gedurende den oorlog; evenwel moet worden opgemerkt, dat te veel ruimte in beslag wordt genomen door de beschrijving van velerlei particuliere aangelegenheden, waardoor de beknoptheid van het werk schade lijdt.

J. L. H. VAN HOLK,
1ste Luitenant-Ingenieur.

(1) Dr. KARL RUSZ, Die Brieftaube. Die Vertheidigung gegen das Kriegsmittel der Brieftauben.